

İZ BIRAKAN HATIRALAR -19/2-

ANSİKLOPEDİ ÇALIŞMALARINDA UNUTAMADIĞIM FERDÎ MÜNASEBETLERLE İLGİLİ BAZI HATIRALAR

Herhalde dünyada en zor işlerden birisi insanlarla çalışmaktır. İnsanlar farklı karakter, özellik ve ahlâkî yapıya sahiptirler. Bunlar içinde uyumlu insanlar olabileceği gibi kaprisli ve anlayışsız insanlara da rastlanmaktadır. Sekiz yıllık çalışmamız sırasında beni çok üzen akademisyenler bulunduğu gibi fazilet sahibi, gayretli pek çok insan da tanıdım. Bu zaman içerisinde çok değerli dostlar edindim. Birçoğuyla münasebetimiz hâlâ devam etmektedir.

Bu hatıralardan bazıları yazılmaz, bazıları da ben yazmak istemem. Eğer ansiklopedinin arka planını yazmak istesem bir-iki ciltlik kitap olur. Bu hatıralardan bazıları yazmaya çalışacağım.

Profesör Mehmet İpçioğlu ile Basında Yaptığımız Kavga

Henüz ansiklopedi çalışmaları başlamamıştı. Sadece basında ya-

yın kurulu ile ilim kurulunun listeleri çıkmıştı. İpçioğlu köşesinde, isimleri görünce bu işin gerçekleştirilemeyeceği yolunda bir yazı kaleme aldı. Üniversiteden bazı arkadaşlar, bu yazının aralarının açtığı bir profesörle ilgili olduğunu söyleseler de ben dâhil bütün isimler hedef alınmış gibiydi. İpçioğlu'na cevap vermek mecburiyetindeydim. Basındaki bu tartışma-

mız bir süre devam etti. Benim cevaplarım git tikçe ağırlaşıyordu. Ama o bana karşı terbiyeli tutumunu devam ettiriyordu. Araya girenler oldu. Yazımın altına: "Bu kadar da ağır yazılır mı?" diye yorumlar gelmeye başladı. İşim başımdan aşkındı. Bu tartışmanın anlamı yoktu. O da bu tartış-

mayı devam ettirmek istemiyor gibiydi, tartışmayı bıraktık.

Yıllar sonra bir seferinde fakülteye gittiğimde onun odasına da girdim, iyi karşıladı. Hatta bundan sonra ona bir de madde yazdığımı

Dr. Mehmet
Ali UZ

mı hatırlıyorum. Esas olan insanlar arasında kavga değil, sulh ve anlayıştır.

Altından Bağlar Gazeli Çıktı

Ansiklopedi için bir bölüm beni çok üzdü; zira bölüm yetersizdi. Sonra bu bölüme bir akademisyen bölüm başkanı olarak tayin edildi. Bu zat bir gün Kültür Merkezi'nde ziyaretime geldi, atıp savurdu ve: “Şunları şunları ben yazarım, şu maddeler bana ait olsun” demişti. Bu durum beni son derece memnun etmişti. Ama o zat dediklerinin hiçbirini yapmadı.

Bir ansiklopedi tanıtım toplantısının sonunda davetlilere dağıtılan ansiklopedi ve kitapları iki poşete koymuş, beni evime götüreceğ arabaya doğru ilerliyordum. Bu esnada onunla karşılaşıncı: “İlk görüşmemizde mangalda kül bırakmamıştın, ama dediklerinin hiçbirini yapmadın. Konya tabiri ile altından bağlar gazeli çıktı” demiştim. Benim ansiklopediden başka hiçbir şahsi derdim olmamıştı.

Bir Bölüm ile Anlaşmazlık

Ansiklopedinin madde dağı-

tımlarını genellikle kendim yapıyordum. Üniversiteden bazı arkadaşlar: “Her bölümün maddelerinin listesi yapılınsın, bu listelerdeki maddelerin dağıtımını ilgili bölüm başkanları yapsın” teklifinde bulundular. Bu teklif mantıklı idi. Bu, hem benim işimi azaltır hem de daha verimli olabilirdi. Listeleri yaptım, ilgili bölüm başkanlıklarına gönderdim. Bunlar madde dağıtımını yaptılar. Yalnız aradan bir ay geçtiği hâlde bölümün birinden haber çıkmadı. Bunun üzerine madde dağıtımını kendim yaptım. Durumu öğrenen bölüm başkanı, bölümde madde verdiğim arkadaşları toplayıp: “Aldığınız maddeleri iade edin, madde dağıtımını biz yapacağız” demiş. Onlar da bunu kabul etmemişler. Bunun üzerine bölüm başkanı beni aradı. Bu saatten sonra dağıttığım maddeleri geri alamayacağımı söyledim. Bölüm başkanı da: “Öyleyse bizde ansiklopediye madde yazmayız” cevabını verdi. Bölüm çok kalabalıktı, hiçbir sıkıntımız olmadı. O bölümden sadece bölüm başkanı ile birkaç kişi madde yazmadı.

Ansiklopedi'nin İsimsiz Kahramanları

Yukarıda da ifade ettiğim gibi üniversitenin içinden dışından bazı arkadaşlar yayın kurulunda imiş gibi gayret gösterdiler. Verdiğim maddeleri zamanında teslim ettiler. Bazen dağıttığım maddeler aylarca bekledikten sonra madde verdiğim şahsı arıyor, maddeyi isteyince son anda maddeyi yazmayacağını bildiriyordu. Bu durumlarda çok müşkül durumda kalıyorduk. O zaman tarih bölümü ile ilgili olanları Caner Arabacı Hoca'ya ve diğer bazı bölüm ile ilgili olan maddeleri de Saim Sakaoğlu Bey'e yazmalarını rica ediyordum. Bir de özellikle tarih ile ilgili maddelerde yanlış gördüğüm veya tereddüt ettiğim madde dosyalarını ayırıyor ve bunları tarihçi bir arkadaşla kontrol ettiriyordum. Tabii bu arkadaşla bu düzeltmeler için ücret tahakkuk ettirmem gerekiyordu. O arkadaş ise kendisine ücret ödenmesini kabul etmiyordu. İşin en ilgi çekici yanı da, yapılan düzeltmelere hiçbir madde yazarının itiraz etmemesi idi. Bu da bizi rahatlatıyordu.

Bir Fazilet Örneği

Çok nadir olsa da bazen bir maddeyi iki kişiye verdiğimiz oluyordu. Sonra bunlardan en iyisini neşrettiğimiz için neşredilmeyen maddenin yazarı kıyameti koparıyordu. Bunun gibi bir maddeyi profesör bir arkadaşla başka bir yardımcı doçent arkadaşla vermişim. Birer hafta arayla iki madde de yazılarak geldi. Baktım profesör arkadaşın maddesinde verilen bilgiler ve kaynaklar yetersiz. Yardımcı doçentin yazdığı maddeyi tercih etmem gerekiyordu. Bir gün yardımcı doçent olan arkadaşla te-

lefon ettim, durumu anlattım ve onun maddesini neşredeceğimi söyledim. O bana: "Her iki maddeyi de bana gönderin" teklifinde bulundu. On beş gün sonra bu arkadaş beni aradı ve: "Ben profesör arkadaşın metnine ve kaynağına ilaveler yaptım, bu maddeyi onun adına neşredin kimsenin de haberi olmasın" dedi. Onun dediği gibi de yaptım. Diğer benzer olaylara bakınca bu fazilet örneği beni sor derece duygulandırmıştı.

Ücretsiz Madde Yazmam

Bir konuda eserleri olan bayan arkadaşla telefon ettim ve: "Ansiklopediye sizin çalışmalarla ilgili maddeleri yazar mısınız" diye sordum. O da: "Ben şu yaşta bir insanım ücret almadan yazmam" deyince: "Ücret de veriyorlar" dedim. Ücretin ne kadar olduğunu sordu,

Prof. Dr. Mustafa Küçüködük

miktarı söyledim: “Düşüneyim” dedi. Ertesi günü: “Yazamayacağım” dedi. Herhâlde verilen ücreti beğenmemişti. Ben de bu maddeleri başka bir arkadaşına yazdırdım. O: “Ben ücret de istemem Konya Ansiklopedisi’ne madde yazmak büyük bir şeref” cevabını vermişti.

Birinci cilt tamamlanıp basıldıktan sonra, madde yazmam diyen arkadaş bir gün beni telefonla arayıp: “Geçen hafta Antalya’da idim. Konya Ansiklopedisi’ni öve öve bitiremediler” demişti. Bu beni çok mutlu eden hatıralardan birisi olmuştu.

Eli Boş Gelme

Yaşar Erdemir Bey ansiklopediye çok madde yazan arkadaşlardan birisi idi. Onun daha önce tarihî eserlerle ilgili yapılmış çalışmalarını vardı. Yaptığı çalışmalarla ilgili maddeleri ona veriyordum. Bir gün telefonda: “Kültür Merkezi’nde misiniz? Öğleden sonra ziyaretinize geleceğim” deyince: “Buradayız, bekliyoruz ama eli boş gelme” dedim. Eli boş gelmeden

maksadım, yazdığın maddeleri de getir demek istemiştım. Öğleden sonra Yaşar Bey elinde bir poşet meyve ile geldi. Bunu görünce ben: “Hocam ben eli boş gelme sözümünden maksadım, yazdığın maddeleri de getir demek istemiştım” dedim. Yaşar Bey ansiklopedi çalışmalarını sırasında edindiğim dostlarımdan birisi idi. Hâlâ dostluğumuz devam eder, zaman zaman görüşürüz.

Ansiklopediye Konya’ya Mahsus Endemik Bitki ve Hayvanların Yazılması

Bu maddeler bizim bilgimiz dışında bir konu idi. Konunun maddelerini bile tespit etmemiz mümkün değildi. Mustafa Küçüködük Bey ile konuyu istişare ederken o: “Siz maddelerin tespitini de bize bırakın, siz sadece hangi harflerin maddelerinin yazılacağını bildirin yeter. Biz hem maddeleri tespit eder, hem de yazarız” dedi. Mustafa Bey, dediği gibi yaptı. Önce maddeleri tespit etti, sonra da bölümde bunları yazdırdı. Ansiklo-

Yusuf hocanın köydeki yazlığında Bezm-i Muhabbet grubu ile birlikte. (25.07.2004)

pedi de endemik bitki ve hayvan türleri böylece halledilmiş oldu.

Bunlar isimsiz kahramanlar. Bazı akademisyenler kaprisleriyle bizi çok üzerken, bazı arkadaşlarda yayın kurulunda imiş gibi böyle gayret gösterdiler. Aslında bu arkadaşların isimlerini vermek istedim ama unuttuğum olur, diye isim vermiyorum. Mustafa Bey'in bize yaptığı bu iyiliği hiç unutamıyorum.

Yusuf Küçükdağ Hoca ile Küçük Bir Anlaşmazlık

Yusuf Küçükdağ Bey, başından beri ansiklopedi çalışmalarında yer almıştı. Ondan çok istifade ettik. Fakat bir maddenin dağılımında aramızda küçük bir ihtilaf çıktı. Ben maddeyi daha önce çalışan bir doçent arkadaşına vermiştim. O ise maddeyi akademisyen olmayan ve konu ile ilgili çalışması bulunmayan bir arkadaşına vermek istiyordu, ihtilaf buradan çıktı. Tartışma onun fakülteodasındaki odasında oldu. Ben biraz ileri gitmiş olmalıyım ki

bana kırıldı. Ansiklopedi çalışmalarını da bıraktı.

Aslında bizim Yusuf Hoca ile ilgili hukukumuz çok eskilere dayanıyordu. Ben Yusuf Bey'i İmam-Hatip Okulu'nda öğrenciyken dördüncü sınıfta derslerine girdiğim hukuk bilgisi derslerinde tanıdım. Onun tahsil süresi dışında münasebetimiz hep devam etti. İlk akademisyenlik yıllarında çalışmalarını takip ediyordum. Onun bu çalışmalarını ile ilgili Konya Postası'nda iki yazı yazdığımı hatırlıyorum. Bu yazılarımda onun, ileride tanınmış ilim adamları arasında yer alacağını vurgulamıştım. Dediğim gibi de oldu, çok başarılı çalışmalar yaptı. Çok iyi talebeler yetiştirdi.

Yusuf Hoca Bezm-i Muhabbet Grubu'nda da yer almış, onun köydeki yazlığında çok güzel gecelerimiz olmuştu. Onunla küsüşmedik ama bu kırgınlık devam etti. Hayatımda en çok üzüntü duyduğum hadise bu olmuştur.

Prof. Dr.
Saim
SAKAOĞLU

AFYONKARAHİSAR TOPLANTILARIM

Bu ilimiz bizim evde kâh Afyon, kâh Afyon şeklinde söylenirdi. Okuryazarlığımızın atlas sayfalarına kadar ilerlemesi sonucu olarak artık Afyon demeye başlamıştık. Ancak hâlâ kafamızı kurcalayan bir soru var: Afyon ilinin adı, 6 Ocak 2005 tarihinde TBMM'den geçen ve Cumhurbaşkanı Afyonkarahisarlı Ahmet Necdet Sezer tarafından onaylanan yasa ile *Afyonkarahisar* olarak değiştirilmişti.

İstanbul Üniversitesi'nde öğrenci iken yolculuklarımız ya tren ile gerçekleştirilirdi veya Eskişehir üzerinden karayolu ile... Ne zaman Afyon'dan geçip bir iki kutu kaymak aldığımı hatırlayamıyorum. Ancak dostumuz İrfan Ünver Nasrattınoğlu'nun Afyon toplantılarını başlatması bizi o yollara bir tür abone eyleyiverdi. Çağrılıp da katılamadığımız toplantıların yanında bilim insanlarıyla bir arada olduğumuz birkaç toplantımız da olmuştur. Özel olarak konferans vermeye gittiğim de unutulmamalıdır. Bu yazımızda bu ilimizle ilgili toplantıları ve ora ile ilgili yayımlarımdan kısaca söz etmek ve bu görüşlerimi çeşitli fotoğraflarla da desteklemek istiyorum.

Geliniz, biz Afyon ve Afyonlular için nasıl hizmet etmişiz, topluca ve düzenli bir liste hâlinde hatırlayiverelim.

DOKTORA TEZİ

1. Mehmet Özçelik, *Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma*, Konya 1993.

Dr. Öğr. Üyesi Özçelik benim danışmanlığım altında doktora tezini hazırlayan bir meslektaşımızdır.

KONFERANS

1. "Türk Destanlarının Tacı: Dede Korkut Kitabı"

Konferans, 13 Mart 1998 tarihinde, Türk Dil Kurumu adına Afyonkarahisar'da verilmiştir.

Basımı: Saim Sakaoğlu, *Dede Korkut Kitabı* 1 C., Konya 1998, 213-222.

Konferansın metninin gözden geçirilmiş şeklidir.

2. "Afyon Efsaneleri" Afyon Kocatepe Üniversitesi, 18 Ekim 2001.

Konferans, Türk Dil Kurumu ile Afyon Kocatepe Üniversitesi Rektörlüğünün iş birliği ile gerçekleştirilmiştir. Toplantıya; Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Ş. Halûk Akalın'ın başkanlığında, üye Profesörler Zeynep Korkmaz, Zeynep Kerman, Fikret Türkmen ve Saim Sakaoğlu katılmışlardır

Basımı: "Afyonkarahisar Efsaneleri Üzerine", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, IV (1), Haziran 2002, 13-17.

Türk Dil Kurumu'nun Afyonkarahisar Belediyesiyle 18 Ekim 2001'de gerçekleştirdiği toplantıda konuşan TDK üyeleri: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Prof. Dr. Zeynep Kerman, Prof. Dr. Fikret Türkmen.

ayr. bkz. Saim Sakaoğlu, *Efsane Araştırmaları*, 3. bs. Konya 2008, 157-159.

MAKALE

“Afyonkarahisar’da Efsanelerle Yaşamak”, *Kültür ve Sanat*, 21, Mart 1994, 11-13. (Dergi, T. İş Bankası'nın yayın organı)

ayr. bkz. Saim Sakaoğlu, *Efsane Araştırmaları*, 3. bs. Konya 2008, 154-156.

BİLDİRİ

1. “Afyonkarahisar Efsanelerindeki Bazı Motifler Üzerine”, 3. *Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri / 22-24 Ekim 1994*, Afyonkarahisar 1994, 94-102.

ayr. bkz. Saim Sakaoğlu, *Efsane Araştırmaları*, 3. bs. Konya 2008, 143-153.

2. “Yeşilçiftlik / Sultandağı’nda Derlenen Mânilerin Temleri Üze-

rine”, *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri / 29-30 Eylül 1995 Afyonkarahisar*, Afyon 1997, 133-142.

3. “Afyonkarahisarlı Nükte-
danların Başkalarına Bağlanamaz Nükteleri”.

VIII. Uluslararası Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu, 05-08 Nisan 2018

Basımı: Dijital Bildiri Metinleri, Afyonkarahisar 2019.

Ayrıca, 2021 yılında yayımlanacak olan, Türk Mahallî Fıkraları Üzerine Araştırmalar adlı eserimize de alınmıştır.

Not: Sonuncusu dışında bütün toplantılar, Afyonkarahisar Belediye Başkanlığı'nca düzenlenmiştir.

TOPLANTI DEĞERMENDİRMESİ

1. VIII. Uluslararası Afyonkarahisar Araştırmaları Sem-

05-08 Nisan 2018 tarihleri arasında toplanan, VIII. Uluslararası Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu: Ergun Veren, Prof. Dr. Halil Buttanrı, Prof. Dr. Tamilla Aliyeva, Prof. Dr. Müzeyyen Buttanrı, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Dr. Öğr. Üyesi Atiye Nazlı

pozyumu, Bu toplantının kapanışında benimle birlikte üç meslektaşımız da konuşmuştu: Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, Prof. Dr. Tamilla Aliyeva (Azerbaycan-Türkiye.), Doç. Dr. Danuta Chmielowska (Polonya.)

NASREDDİN HOCA DİZİ KONFERANSLARI,

1. Akşehir Belediyesi adına, 25 Ekim 2018 Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi'nin davetine uyulmuş, üç kişilik ekiple Kocatepe Üniversitesi'ne günübirlik gidilerek konferanslar verilmiştir: Profesörler: Ali Berat Alptekin, Sinan Gönen ve Saim Sakaoğlu.

METİN YAYINLARI

1. "Şahitler Kayası", 101 *Anadolu Efsanesi*, İstanbul 1976, 54-55

2. "Andur Kuşları", 101 *Anadolu Efsanesi*, İstanbul 1976, 186-187.

Efsanelerimiz Afyonkarahisar ilimizle ilgili olup oralı kaynak kişilerce anlatılmıştır.

Anılan kitabımız, üç ayrı yayı-

nevi tarafından 10 baskı yapmış, ilk 71 efsanemiz ise Japonca'ya da çevrilmiştir.

Aradan on yıllar geçmiş ve biz 2021 yılının ortalarına doğru yol alıyoruz. Bir daha yolumuz oralara düşer mi, bilemem. Dünyayı kasıp kavuran bu hastalık bizleri bir daha yüz yüze olmak kaydıyla güzel Afyonkarahisar'ımızda buluşturur mu, yoksa, gençlerin söyleyişle bizim kuşak yüz yüze yerine cam cama mı görüşmeye mahkûm edilecektir. Artık yaşayan görecektir.

Bu bilim yolculukları sırasında elbette acı ve tatlı nice hatıralara sığındık. Hatırlanması bile bir tesselli veren dünün bu olaylarını günümüzde hatırlayıp geleceğe umutlu bakmaya çalışıyoruz. Biz, bu ilerlemiş yaşımızdan sonra sadece 'Penceresi cam cama muallim...' türküsünü söyleyip uzaklardan ses vereceğiz. Kısmet..

Her hâlde katıldığım ilk toplantıda idi. Bir sabah kahvaltıda se-

Aynı toplantı: M. Sabri Koz, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, ?, Prof. Dr. Tuncer Gülensoy

vimsiz bir haber salona yayılıverdi:

“Mehmet Ağabey [Önder] hastalanmış. Hastaneye kaldırmışlar.”

Hemen bir arabaya atlayıp iki üç arkadaş hastanenin yolunu tutuyoruz. Odasında bir arkadaşımız var. Hep birlikte gördük ki ağabeyimiz iyileşiyor. Yaşlılığın verdiği, belki de ani bir tansiyon düşmesi sebebiyle önlem olmak üzere kaldırmışlar diye umuyoruz. Gerçekten de kısa zaman içinde aramıza döndü.

Son toplantımız, 05-08 Nisan 2018 tarihleri arasında düzenlenen, VIII. Uluslararası Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu idi. Yukarıda da dile getirdiğimiz üzere burada, “Afyonkarahisarlı Nüktedanların Başkalarına Bağlanamaz Nükteleleri” başlıklı bir bildiri sunmuştuk. Sağ olsunlar, pek çok arkadaşımız bize bölge fıkra tipleri ile ilgili bilgi ve fıkra örnekleri gönderdiler. Gerçekten de fıkralarımızın çoğunu küçük bir ad ve mekân değişikliği ile başka fıkra tiplerine bağlayabilirsiniz. Kaç Bektaş fıkрасının Nasreddin Ho-

ca'ya bağlandığını konuyla biraz da olsa ilgisi olanlar hemen hatırlayacaklardır. Biz istedik ki öyle fıkralar olsun ki başka ada veya mekâna bağlanması kolay kolay mümkün olmasın.

Anadolu'da nükteleleriyle tanınmış kişiler üzerine yapılan çalışmalar arasında Afyonkarahisarlı nüktedanlarımız da vardır. Onların bazı nükteleleri elbette başkaları adına da kolayca bağlanıverecek olanlardır. Ancak öyle nükteleler vardır ki onlar o nüktedanımızın adıyla bütünleşmiştir. Bu tür fıkraları başka bir ada bağlamak çok zor, hatta imkânsızdır.

Aşağıdaki fıkra pek çok fıkra tipine bağlanır ama oradaki tavuk kör değil, araç altında kalarak ezilmiş tavuktur. Böyle olunca da nüktesi değişecektir.

Kör Tavuk

Anadolu'da anlatılan tavuk fıkralarının başında *Yassı Tavuk* fıkrası gelir. Meğer tavuğun kör olanı da varmış. Aşağıda ünlü nüktedan Cızık Ese'nin Kör Tavuk nüktesi...

Akşehir Belediyesi'nin Kocatepe Üniversite ile iş birliği sonucu 25 Ekim 2018'de düzenlenen Nasreddin Hoca konferansının konuşmacıları: Prof. Dr. Sinan Gönen, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Prof. Dr. Ali Berat Alptekin

Bir arkadaşı, annesi pazardan tavuk satın alması için gönderir. Pazarda dolaşırken, Çay'da herkesin nüktedanlığıyla tanıdığı Cızık Ese adında birinin tavuk sattığını görür. Bir süre pazarlık ettikten sonra uygun bir fiyata satın alır. Eve götürdüğünde annesi arkadaş;

“Oğlum, bu tavuğun gözleri kör. Git, sağlam bir tavuk al, gel.” der.

Arkadaş, tekrar Cızık Ese'nin yanına gelir ve tavuğun gözlerinin kör olduğunu, sağlam bir tavuk almak istediğini söyler. Bunun üzerine Cızık Ese;

“Evinizde yeteri kadar okuma yazma bilen var. Gözleri sağlam bir tavuk alıp da kâtip mi edeceksiniz?” deyince arkadaş da kör tavukla eve dönmeye mecbur olur.

Bu toplantının bizim açımızdan ilgi çekici bir yönü vardı. Emekli bir Yeni Türk Edebiyatı profesörü, merhum Sabahattin Engin tarafından yazılan ve konu olarak beni ele alan, *Bilimin Sönmeyen Işığı: Saim Sakaoğlu* adlı tiyatro eserine dair görüş beyan edi-

yor: “Ama hocam, bu oyun sahneye konulamaz ki...” deyip duruyor. Oysa o da biliyor ki bazı oyunlar oynanmak için değil okunmak için yazılır. Merhum Abdülhak Hâmid Tarhan'ın da bazı oyunları böyledir. Ama bu sevimli meslektaşımız ‘Nuh...’ diyor, gerisini getiremiyordu. Biz bu olayı ele alan bir yazımızı, Ankara'da yayımlanmakta olan Kültür Evreni dergisine göndermiştik: “Hâmid, Finten ve Sabahattin Engin Üzerine”.

Yazımızı, bu ilimizin nükte dünyasına adanmış yazıların listesini vererek bitirmek istiyoruz. Böylece konuya ilgili duyacak olanlara da küçük bir yararımızın olacaktır.

AFYONKARAHİSAR FIKRALARIYLA İLGİLİ SEÇME KAYNAKÇA

Altunel, İbrahim (1990), *Anadolu Mahalli Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme-Metinler)*, Konya 1990, XXVIII + 664 + v s. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış dokto-

Aynı toplantı: ?, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, İbrahim Öncel, Prof. Dr. Ali Berat Alptekin, ?, Prof. Dr. Celal Demir, ?

ra tezidir.)

Tezde 515 fıkra tipiyle ilgili 818 derlemeye yer verilmiştir. Bu nüktelerin 170'i Konya'dan, **43'ü Afyonkarahisar'dan**, 38'i Sivas'tan, 36'sı Kayseri'den ve 33'ü de Elazığ'dan derlenmiştir.

Altunel, İbrahim (1994), Afyonkarahisar Kültürü İçinde Mahallî Tiplere Bağlı Fıkralar”, Üçüncü Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 22-24 Ekim 1993, Afyonkarahisar, Afyonkarahisar, 103-108.

Bâki, Edip Ali (1945), “(Cıloğlu, Harabî) Deli Bekir”, Afyon.

Bayar, Muharrem (2005), “Bolvadin Fıkraları Üzerine Bir İnceleme”, III. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Fıkralar) Sempozyumu (Dış kapakta, 3. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği Sempozyumu Bildirileri “Fıkralar”), Denizli, 17-19 Eylül 2004, 31-41. Ege Araştırmacı ve Yazarlar Birliği (EGAY-DER) yayını.

Nasrattınoğlu, İrfan Ünver (1992), “Afyonkarahisar Fıkraları Tipleri”, II. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Kongresi Tebliğ

Özetleri, Konya 1992, 23, çoğaltma.

Nasrattınoğlu, İrfan Ünver (2003), “Afyonkarahisar Fıkraları Tipleri” Afyonkarahisar Folklor, Edebiyat, Tarih Araştırmaları, Afyonkarahisar, 187-194.

Nasrattınoğlu, İrfan Ünver (2005), “Afyonkarahisar Fıkraları”, III. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Fıkralar) Sempozyumu (Dış kapakta, 3. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği Sempozyumu Bildirileri “Fıkralar”), Denizli, 17-19 Eylül 2004, 162-180. Ege Araştırmacı ve Yazarlar Birliği (EGAY-DER) yayını.

Şişik, Osman (1972), *Bolvadin Yöresinden Folklor Derlemeleri*, Selçuk Eğitim Enstitüsü mezuniyet tezi, Konya.

Şişik, Veysel (1973), *Bolvadin Yöresinden Folklor Derlemeleri II*, Selçuk Eğitim Enstitüsü mezuniyet tezi, Konya.

Telek, Hayri (1943), “Afyon Fıkraları” *Taşpınar*, 9 (106-107), İkinci Teşrin-Birinci Kanun (Kasım-Aralık), 320; 10 (108-109), İkinci Kanun-Şubat 1944, 335.

Ahmet
ÇELİK

Konya'da İrfan Medeniyeti

AKŞEHİRLİ SEYİT MAHMUT HAYRANI

Osmanlı dönemi şairlerinden Ahmet Paşa bir beytinde “Ol şeh-i hûbân ki iklim-i dilin sultanıdır/Her ne der cân üstüne fermân anun fermanıdır.” demektedir. Beyitte “Sevgilinin, gönül ülkesinin sultanı, şairin de onun emrine amade olduğu” dile getirilmektedir. Anadolu’da toprağı vatan haline getiren “Sultanı iklim-i dil/Gönül ülkesinin sultanı” olan pek çok büyüğümüz vardır. Onlardan biri de Konya Akşehir’de medfun Seyit Mahmut Hayrani’dir.

13. yüzyılda Horasan’dan Konya Akşehir’e göç ederek bu toprakların İslamlaşmasına ve Türkleşmesine katkıda bulunan Seyit Mahmut Hayrani’nin hayatı hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz.

Seyit Mahmut Hayrani Türbesi

Hakkında kaleme alınan “Menakıb-ı Seyit Mahmûd-ı Hayrani” adlı eser günümüze kadar ulaşmamıştır.

Onunla ilgili bilgilere daha çok Hz. Mevlana, Hacı Bektaşî Veli ve Şeyh Ahmet Er-Rufai gibi evliya menakıbnamelerinde, hac seyahatnamelerinde ve çeşitli tarih ve arşiv kayıtlarında dağınık olarak rastlamaktayız. Bu eserlerde Seyit Mahmut Hayrani, saygıyla anılmakta ve dönemin en önemli mutasavvıfları arasında adı zikredilmektedir.

Kaynaklarda Seyit Mahmut Hayrani’nin asıl adı “Seyit Mahmut, Seyit Mahmut Hayran, Seyit Mahmut Hayrani ve Seyit Mahmut bin Mesut” olarak geçer. Seyit Mahmut Hayrani’nin 667/1269’daki vefatından hareketle 13. yüzyılın başlarında doğduğu söylenebilir. Babası Selçuklu devlet adamlarından Mesut Bey olup dedesinin adı da Mahmut’tur. Ayrıca Necmeddin Ahmet (ö. 649/1251) adında bir de erkek kardeşi vardır. Seyit Mahmut Hayrani’nin “Seyit Muhyiddin” adlı şair bir oğlu mevcuttur.⁽¹⁾

Akşehir medreselerinden Kadı İzzeddin ve Emir Yavi medreselerinde müderrislik yapan Seyit Mahmut’un söz konusu medreselerde Nasreddin Hoca’ya ders verdiği kabul edilmektedir.

Seyit Mahmut Hayrani’nin döneminin önemli mutasavvıflarından Hz. Mevlana, Hacı Bektaşî Veli ve Şeyh Ahmed er-Rufai ilişkileri vardır.

(1) Ethem Cebecioğlu, “Mahmûd-ı Hayrânî”, İslam Ansiklopedisi, DİA, c.27, s.367-368.

SEYİT MAHMUD HAYRANİ VE HZ. MEVLANA

Hız. Mevlana, Konya'ya gelip kendisini ziyaret eden Akşehirli Şeyh Sinaneddin Kûlahdûz'a Seyit Mahmut Hayrani'yi sorar. O da: "Onu tüyleri birbirine karışmış bir tilki gibi bir köşede oturmuş ve sizin âleminize karşı tamamıyla gözlerini kapamış bir halde buldum" karşılığını verir. Bu cevap üzerine Mevlana sadece gülümser. Sinaneddin Akşehir'e döndüğünde çarşıda Seyit Mahmut Hayrani'yi manevi âleme dalmış (murakabe) bir halde bulur. Onun yanına oturur. Seyit Mahmut Hayrani hafifçe gözlerini açarak ona, "Ey Şeyh Sinaneddin! Eğer biz başların başı ve hür insanların reislerinin sultanı zamanında bir tilki olursak canımıza minnet" diye bağırır. Bunun üzerine Sinaneddin Kûlahdûz onun elini ayağını öperek gönlünü alır.

Sinaneddin Kûlahdûz, Konya'ya gittiğinde yine Hız. Mevlana'yı ziyaret eder. Hız. Mevlana ona, "Dünyada kalbi aydın kimseler çoktur." der ve: "Eğer o mecnun sağ ise söyle gel sin, benden benzeri görülmemiş bir mecnunluk öğrensin. Eğer sen mecnun olmak istersen elbisene benim nakşımı dik (kendini bana benzetmeye çalış). Her mecnunluk için bir müddetten sonra şifa bulmak vardır. Ey mecnun! Sana ne oldu da bu hastalıktan kurtulmadın?" beyitlerini okur Sinaneddin Kûlahdûz bunu Seyit Mahmut Hayrani'ye aktarınca, onun bu sözlerden etkilenecek dağlara çıktığını, bir yıl oralarda kalıp kendine gelemediğini nakledilir.⁽²⁾

SEYİT MAHMUD HAYRANİ VE HACI BEKTAŞ VELİ

Seyit Mahmut Hayrani'nin Hacı Bektaş Veli ile irtibatı konusunda

Seyit Mahmut Hayrani Türbesi

şunlar anlatılır: Hacı Bektaş Veli Sulucakaraöyük'e yerleşip şöhreti etrafa yayılınca, onu duyan kimseler her yerden onu görmeye gelip hayır duasını almaya başladılar. Akşehir'den de Seyit Mahmut Hayrani üç yüz dervişleriyle, Hacı Bektaş Veli'nin vasıflarını duyar. Bir arslana biner, eline de bir yılını kamçı yaparak yola çıkar. Hacı Bektaş Veli'ye bu durum haber verilince: "O kimse bir canlıya binip ayağımıza geldi, biz de bir cansıza binelim ona karşılayalım" der. Oturduğu yerden kalkarak dışarı çıkar ve yakınında bulunan büyük bir kayanın üzerine seccadesini serer. Kaya, Hacı Bektaş Veli üzerinde olduğu halde 300 dervişlerle gelen Seyit Mahmut Hayrani'ye doğru harekete geçer. Seyit Mahmut Hayrani, Hacı Bektaş Veli'nin cansız bir kayaya binerek kendisine geldiğini görünce, yaptığı hatayı anlar "Büyüklerin yanına edepsizce gelmişiz" diyerek, hemen bindiği aslandan aşağı iner ve elindeki kamçı olarak kullandığı yılını bırakır. Hacı Bektaş Veli'den özür diler. Hacı Bektaş Veli, Seyit Mahmut Hayrani bir müddet sohbet ederler. Sonunda ayrılırlarken Hacı Bektaş Veli, Seyit Mahmut Hayrani'ye "O geldiğin Akşehir'i sana yurt olarak verdik, o yer senin vatanın olsun." der ve halkı

(2) Ahmet Eflaki, Arifferin Menkıbeleri, İstanbul 1973 (Çeviren: Tahsin Yazıcı, c.2, s.70-71).

irşat için Akşehir'e gönderir.⁽³⁾

SEYİT MAHMUD HAYRANİ VE AHMET ER-RİFAİ

İbnü's-Serrac'ın "Tüffahu'l-ervah" ve Ebû Bekr el-Ayderûs'un "en-Necmü's-sa'î" adındaki eserlere göre Seyit Mahmut Hayrani'nin şeyhi Ahmed er-Rifai'dir. Bu kaynaklara göre Seyit Mahmut Hayrani, önce Irak'a giderek Şeyh Ahmed er-Rifai'ye intisap etmiş ve on iki yıl onun eğitiminde bulunduktan sonra Anadolu'ya hicret etmiştir. Ancak Ahmet er-Rifai'nin ölümünden sonra Seyit Mahmut Hayrani'nin yaklaşık 90 yıl daha yaşamış olması pek mümkün görünmemektedir.

Bu konuda İbnü's-Serrac'ın "Tüffahu'l-ervah" adlı eserinde Seyit Mahmut Hayrani hakkında verdiği bilgiler şöyledir: "Seyit Mahmut Hayrani, Irak'ta bulunan Ümmü Abide'ye giderek Ahmet Er-Rifai türbesine varıp orada uzun bir süre bekler. Bu bekleyiş tasavvufi eğitimde ruhani yolla eğitim (Üveysilik) demektir. Bu bekleme sonucunda Seyit Mahmut Hayrani

velilik makamına ulaşır. O sırada Şeyh Ahmed er-Rifai'nin dergâhında Şemseddin Ahmed Müstacil adında bir şeyh vardır. Bu şeyh, uzun süre türbede kalarak velilik mertebesine ulaşan Şeyh Mahmut Hayrani'ye durumunu anlamak için bir adam göndererek: "Nasibinden bize ne bıraktın?" diye sordurur. Seyit Mahmut Hayrani cevaben: "Dörtte bir" deyince Şeyh Müstacil, Seyit Mahmut Hayrani'nin kemalâtını kabul eder ve onunla bir müddet sohbetinde bulunur. Sonra da Sarı Saltuk'u onun yoldaşı yapar.⁽⁴⁾

SEYİT MAHMUT HAYRANİ VE SARI SALTUK

Sarı Saltuk, Akşehir'e gelerek Mahmut Hayrani'nin yanında yetişir. Sarı Saltuk ilk geldiği günlerde Akşehir çevresinde koyun çobanlığı yapar. Bir gün Seyit Mahmut Hayrani ile karşılaşır. Hayrani, kendinden geçmiş manevi bir manevi hal içinde dir. Kendisinden bir miktar içecek süt ister. Sarı Saltuk da ona sağdığı sütten ikram eder. Seyit Mahmut, sütün bir kısmını içer ve geri kalanını Sarı Saltuk'a vererek ondan içmesini ister. O da arta kalan sütü içer. Sarı Saltuk içtiği o sütün tesiriyle manevi makamlara yükselerek büyük bir veli olur. Bundan sonra Seyit Mahmut Hayrani, Sarı Saltuk'u Balkanlara/Rumeli'ye gönderir. O da orada İslam'ı tebliğe başlar. Bu sayede pek çok insan Allah izniyle müslüman olup hidayete erer.⁽⁵⁾

RİFAİYE DERGÂHI

Seyit Mahmut Hayrani, Irak'tan Anadolu'ya döndüğünde artık bir Rifai şeyhidir. Seyit Mahmut Hayrani'nin torunu Seyit Ali'nin İstanbul'da Türk İslam Eserleri Müze-

(3) Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyetnâme (haz.), İstanbul 1958, (s. 49-50).

(4) Necdet Tosun, "Yünus Emre Rifâî, Hacı Bektaş Vefâî", Tasavvuf Dergisi, yıl: 2013/1 sy.31, s.109-115.

(5) Ebülhayr Rûmî, Saltuknâme (Neşreden. Fahir İz), 1974, (s.523, 717).

si'nde bulunan mezar sandukasındaki kitabede: "Bu temiz türbe, said, şehid, Rifai Mahmûd'un oğlu Muhammed'in oğlu Seyit Ali'nindir" diye yer alması, Seyit Mahmut Hayrani'nin Rifai tarikatından olduğuna başka bir delildir. 18. yüzyıla kadar Rifai tarikatı üzerine faaliyet gösteren Akşehir Seyit Mahmut Hayrani zaviyesi bir müddet te Hacı Bektaşî Veli tarikatına bağlı kalmıştır.

Osmanlı döneminde hac güzergâhı/yolu üzerinde bulunan Akşehir'e gelen hacılar burada bulunan Seyit Mahmut Hayrani, Nasreddin Hoca ve Nimetullah Nahcivani'nin türbelerini ziyaret ederek yollarına devam etmişlerdir.

YILDIRIM BAYEZİD

Ankara savaşından sonra Yıldırım Bayezid, 9 Mart 1403 günü Akşehir'de vefat etmiştir. Emir Timur, Yıldırım Bayezid'in Seyit Mahmut Hayrani türbesine defnedilmesini istemiştir. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid bir müddet Şeyh Mahmut Hayrani Türbesi'ne konmuş ancak Bursa'ya gömülmesine dair vasiyeti olduğu anlaşılınca Musa Çelebi tarafından Bursa'ya nakledilmiştir.

SEYİT MAHMUT HAYRANİ TÜRBESİ

667/1269'da vefat eden Seyit Mahmut Hayrani, bugün Akşehir'in Anıt mahallesinde kendi adını taşıyan sokakta bulunan türbesine defnedilmiştir. Ne zaman yapıldığı tespit edilemeyen türbenin 1409'da Karamanoğlu beyliği döneminde Seyit Mahmut Hayrani'nin torunu Seyit Muhiddin tarafından tamir edilmiştir.

Tamir kitabesinde altı satır halinde: "Allâh. Emere bi-teccidi hazi (hi)t-türbeti'l-mutahharati el-muattara el-mahdumu'l-mu'azzam sülaletü'l-evliya Seyyidü's-sadatü'l-müeyyed bi-te'yidi Rabbi'l-arazin

ve's-semavat Seydi Muhyiddin bin Seydi Ali bin Seydi Muhyiddin bin Seydi Mahmud Rahmetullahi aleyhim fi şühuri sene isna aşere ve semani-mie (812/1409)" yazılıdır.

Kitabenin Türkçesi şöyledir: "Allah, bu temiz ve ıtırli (güzel kokulu) türbenin yenilenmesini 812/1409'da Seyitlerin seyyidi, evliya soyu, büyük âlim, yerlerin ve göklerin Rabbi'nin teyidiyle teyit edilmiş Seyit Mahmut oğlu Seyyid Muhyiddin oğlu Seyyid Ali oğlu Seyyid Muhyiddin emretti. Allah'ın rahmeti üzerine olsun."⁽⁶⁾

SANDUKASI

Ağaç sandukalarının en önemli şaheserlerinden olan Seyit Mahmut Hayrani'nin sandukasının baş yüzü geometrik şekiller ve çiçeklerle süs-

Seyit Mahmut Hayrani sandukası

(6) Yusuf Küçükdağ, "Seyit Mahmut-ı Hayrani ve Akşehir'de Seyit Mahmut-ı Hayrani Manzumesi", İS-TEM, Yıl: 2004/2, sy.3, s.59- 69.

Seyit Mahmut Hayrani türbe tamir kitabesi

lü bir ağ üzerine üç satır halinde Selçuk sülüsüyle şu kitabe yazılıdır: “Velilerin kutbu mesut, şehit, merhum ve mağfur senedim ve efendim Seydi Mahmut İbn Mesut hicri 667 yılında ölmüştür. Allah’ın geniş rahmeti üzerine olsun.”

Sandukanın sağ tarafında bir satır halinde Hz. Mevlana’nın: “Sen sanırsın ki aslanlarda köpekler gibi kapı arkasında ölürlür. Birbirinin canı olan âşıklar birbirinin uğrunda canlarını verirler. Âşıklar daima feleğe doğru yükselirler. Münkirler cehennemın alt tabakalarına giderler” beyitleri vardır.⁽⁷⁾

Eskiden türbenin içinde tahta işçilik ve oymacılık sanatı açısından şaheser olan sandukalar vardı. Seyit Mahmut Hayrani, kardeşi Necmeddin Ahmed ve torunu Seyit Ali’ye ait olan bu sandukalar, 1900’lerin başında Konya’da oturan Alman konsolosunun yönlendirmesiyle Anadolu Bağdat Demiryolu genel müdürü Hugnen’in demiryolu memur-

larından Efkeryan isimindeki bir Ermeni vasıtasıyla çaldırılmıştır. Üç adet sandukayı yerlerinden sökerek Hugnen’e teslim edenler Akşehir’e bağlı Bermende köyünde yaşayan ve arabacılık yapan “Yuvan” ve “Yani” isimli iki Rum vatandaştır. Ancak olaydan bir müddet sonra “Yuvan” kör olmuş sonra “Yani” de felç geçirek ömrünün sonuna kadar dilencilik yapmıştır. Bu sandukalar Almanya’ya kaçırılırken yakalanarak 25 Mart 1914’de tarihinde İstanbul Türk ve İslam Eserleri müzesine verilmiştir. Tabutlardan bir tanesi ise günümüzde Danimarka da bir müzededir.⁽⁸⁾

KAYNAKLAR:

- Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyetnâme (haz.), İstanbul 1958.
- Abdülkadir Erdoğan, Seyit Mahmut Hayrani’nin, Karadaşı Ahmed’in Torunu Seyid Ali’nin Sandukaları, Konya, Ağustos-1936, sy.1, s.40; sy. 2.s.105; sy.3, s.177.
- Ahmet Eflaki, Ariflerin Menkıbeleri, (Çeviren: Tahsin Yazıcı). İstanbul 1973
- Doğan KAPLAN, “Tarihi ve Menkıbevi Kişiliği ile Seyyid Mahmud Hayran”, Şehir ve Âlimleri Sempozyumu (11-12 Kasım 2016) Kitabı, Konya 2017.
- Ebülhayr Rûmî, Saltuknâme (Neşreden. Fahir İz), 1974
- Ethem Cebecioğlu, “Mahmûd-ı Hayrânî”, İslam Ansiklopedisi, DİA, c.27, s.367-368.
- İbrahim Hakkı Konyalı, Akşehir Tarihi, İstanbul 1945.
- Necdet Tosun, “Yûnus Emre Rifâî, Hacı Bektaş Vefâî”, Tasavvuf Dergisi, yıl: 2013/1 sy.31, s.109-115.
- Yusuf Küçükdağ, “Seyit Mahmut-ı Hayrani Ve Akşehir’de Seyit Mahmut-ı Hayrani Manzumesi”, İSTEM, Yıl: 2004/2, sy.3, s.59- 69.

(7) Abdülkadir Erdoğan, Seyit Mahmut Hayrani’nin, Karadaşı Ahmed’in Torunu Seyid Ali’nin Sandukaları, Konya, Ağustos-1936, sy.1, s.40; sy. 2.s.105; sy.3, s.177.

(8) İbrahim Hakkı Konyalı, Akşehir Tarihi, İstanbul 1945, (s.417-445).